

KONFERENCJA W JENIE

W dniach 9—11 listopada 1964 odbyła się w Jenie (NRD) konferencja poświęcona historii burżuazyjnych partii politycznych w Niemczech przed 1945 r. Organizatorami konferencji byli: Instytut Historyczny Uniwersytetu im. Fryderyka Schillera w Jenie oraz Niemieckie Towarzystwo Historyczne. W konferencji wzięło udział około 250 osób, w tym 87 historyków, 28 pracowników naukowych innych specjalności, 32 nauczycieli, 8 archiwistów, 12 muzeologów oraz działacze społeczni i polityczni. Poza tym 7 historyków z Polski: Julian Bartosz, Zdzisław Grot, Jerzy Holzer, Tadeusz Jędruszczak, Bernard Piotrowski, Jan Prędkie i Witold Stankiewicz, 5 historyków z Czechosłowacji i 3 z Węgier. Prócz obrad plenarnych zajęcia toczyły się w trzech sekcjach, obejmujących lata 1815—1866/71, 1871—1918 i Republikę Weimarskiej.

Konferencja związana była ściśle z pracami Instytutu Historycznego Uniwersytetu im. Fryderyka Schillera w Jenie, którym kieruje prof. Dieter Fricke, gdzie przygotowany jest od dwóch lat podręcznik historii burżuazyjnych partii politycznych w Niemczech. Instytut ten wydaje specjalny biuletyn informacyjny; dotychczas ukazało się 10 numerów.

Na kilka tygodni przed konferencją jej uczestnicy otrzymali numer biuletynu z tezami referatu plenarnego oraz trzech referatów sekcyjnych, jak również z wykazem 61 zapowiedzianych głosów w dyskusji.

Po otwarciu obrad przez rektora Uniwersytetu w Jenie prof. Güntera Dre-fahla, D. Fricke wygłosił referat plenarny pt. *Historia partii i innych organizacji burżuazyjnych w Niemczech. Problemy metodologiczne*. A oto niektóre tezy referatu: problematyka burżuazyjnych partii politycznych zajmuje doniosłe miejsce w całokształcie badań historycznych, a szczególnie nieodzowna jest dla badań nad ruchem robotniczym; w badaniach tych celowa jest współpraca historyków, socjologów i ekonomistów; postawa mas, klas i narodu wobec różnych zjawisk politycznych, nie wyłączając sprawy stosunku do faszyzmu może być lepiej wyjaśniona w oparciu o badania naukowe z zakresu psychologii społecznej; decydujące znaczenie dla zrozumienia działalności burżuazyjnych partii politycznych posiada ekonomika oraz cele kapitału monopolistycznego; ponieważ walka partii politycznych odbija w zasadzie walkę klas, ważne jest wyjaśnienie roli, jaką odgrywa dana partia z punktu widzenia interesów klas posiadających; związek z klasą nie wyklucza względnej samodzielności partii; szczególny wpływ na działalność burżuazyjnych partii politycznych wywiera ruch robotniczy, a rewolucja socjalistyczna 1917 r. w Rosji stała się pod tym względem faktem o wyjątkowej doniosłości; termin partii burżuazyjnych jest zbyt sumaryczny, zbyt ogólny, proponowany termin: partii nieproletariackie ma jednak też różne strony ujemne.

W dyskusji poruszono problem liberalizmu w Niemczech, akcentując jego pod niektórymi względami postępowy charakter (dr Herbert Bertsch, Berlin), związek

między grupami monopolistycznymi a partiami politycznymi (dr Alfred Schröter, Berlin), ogólne tendencje wspólne wszystkim partiom burżuazyjnym a różnice między tymi partiami (dr Erwin Könnemann, Halle) oraz problem militarystyki (dr Kurt Finker, Poczdam). Te dwie ostatnie sprawy, a zwłaszcza problem o ile poszczególne organizacje paramilitarne w Niemczech można charakteryzować jako faszystowskie, wywołały żywą dyskusję, w której wypowiedział się m.in. prof. Gerhard Schilfert, krytykując schematyzm i broniąc postulatu dyferencjacji w badaniach nad partiami burżuazyjnymi. Poza tym niżej podpisany mówił o systemach partii politycznych, o porównywaniu systemów istniejących w różnych krajach oraz o roli prasy jako źródła do dziejów partii politycznych, a dr Peter Hanák (Budapeszt) przedstawił pierwsze kroki czynione na Węgrzech w badaniach burżuazyjnych partii politycznych oraz podniósł przydatność dla tych badań prac takich autorów, jak Maurice Duverger i Mac Kenzie. O badaniach nad ruchem ludowym w Polsce mówił W. Stankiewicz.

W sekcji pierwszej, której przewodniczył dr Siegfried Schmidt (Jena), dyskusowano rolę organizacji burżuazyjnych w okresie walki o kapitalistyczne przeobrażenia w Niemczech. Omawiano zwłaszcza formowanie się organizacji, a następnie partii burżuazyjnych w procesie walki antyfeudalnej, znaczenie wydarzeń 1848 r. oraz tworzenie się różnych ugrupowań i kierunków burżuazyjnych. W dyskusji głos zabierali m.in. Z. Grot i B. Piotrowski omawiając problem mniejszości narodowych w Niemczech.

W sekcji drugiej pod przewodnictwem dr. Herberta Schwaba (Jena) debatowano nad jego referatem pt. *Rola i funkcja burżuazyjnych partii i innych organizacji w Niemczech w okresie przejścia do epoki imperialistycznej*. Tu raz jeszcze powrócono do sprawy liberalizmu, szczególne miejsce poświęcono organizacji *Alldeutscher Verband*, którą określono jako grupę nacisku, mówiono o ideologicznych przygotowaniach do pierwszej wojny światowej, o stosunkach między grupami burżuazyjnymi a państwem, o związku między ekonomiką a polityką. W wyniku dyskusji sformułowano postulat dalszego rozwijania metodologii i badań społeczno-ekonomicznych jako podstawy dla zrozumienia dziejów partii politycznych. Postulowano też współpracę historyków z filozofami i prawnikami.

Sekcja trzecia obradowała nad referatem jej przewodniczącego dr. Manfreda Weissbeckera (Jena) pt. *Partie burżuazyjne i polityczna reakcja w Republice Weimarskiej*. Z problemów poruszanych podczas obrad tej sekcji wymienić należy krytykę traktatu wersalskiego, pozytywną ocenę polityki Rapallo, dyskusję nad tym, czy, bądź w jakim stopniu *Stahlhelm* ocenić jako organizację faszystowską, krytykę niektórych postanowień VI Kongresu Międzynarodówki komunistycznej, rozróżnienie między pojęciem dyktatury wojskowej a pojęciem dyktatury faszystowskiej oraz stosunki między monopolami, państwem i organizacjami politycznymi. Odwetową politykę imperializmu niemieckiego w czasach Republiki Weimarskiej scharakteryzował sugestywnie i przekonująco prof. F. H. Gentzen (Berlin). Dr Joachim Petzold (Berlin) omawiał rolę czynników ekonomicznych w działalności burżuazyjnych partii politycznych, zwracając uwagę na potrzebę znalezienia każdorazowo odpowiedzi na pytanie, jakim interesom ekonomicznym służy dana partia, jak również zbadania, jaki jest stosunek linii rozwoju ekonomicznego do linii rozwoju politycznego.

Walka o władzę ruchu robotniczego (dr Wolfgang Schumann, Berlin), działalność katolickiej partii Centrum (J. Bartoszek) oraz analiza wyników wyborów i finansowania NSDAP (J. Holzer) — oto dalsze poruszone problemy. Żywą wymianę zdań wywołała sprawa faszystów. Znana definicja Dymitrowa z 1935 r. oka-

zała się zbyt ogólna dla potrzeb badań historycznych. Sformułownie precyzyjnej, konkretnej definicji wydaje się w świetle dyskusji potrzebą pilną i uzasadnioną.

Przebieg dyskusji omówili na posiedzeniu plenarnym przewodniczący obrad sekcyjnych. Całość obrad konferencji zrekapitulował prof. D. Fricke. Czołowym problemem konferencji były sprawy metodologiczne, szczególnie zaś stosunki między monopolami, państwem i partiami burżuazyjnymi. Konferencja stanowi wkład w opracowanie tych zagadnień. Konkretnym wyrazem tego wkładu będzie przygotowany w Jenie podręcznik o partiach burżuazyjnych w Niemczech, główne zadanie organizatorów konferencji. Mówca poddał krytyce niektóre jednostronności, które ujawniły się w dyskusji. Wyniki obrad ocenił pozytywnie, a o udziale historyków zagranicznych wyraził się z uznaniem.

Udział siedmioosobowej grupy polskich historyków w konferencji był wydatny, choć może za mało było bezpośredniego zaangażowania w omawianie spornych problemów. Podstawy do zaangażowania takiego istnieją, bowiem dorobek polskiej historiografii i socjologii w zakresie badania partii politycznych jest bardzo poważny, zwłaszcza na tle krajów reprezentowanych na konferencji. Konferencja była okazją do zaznajomienia się z pracami historyków NRD, którzy — mimo iż dopiero niedawno podjęli problematykę burżuazyjnych partii politycznych — zaprezentowali już sporo konkretnych osiągnięć, wyrażających się w nagromadzeniu materiału faktycznego i jego systematyzacji, szczególnie w dziedzinie wykazania wpływu ekonomiki na działalność burżuazyjnych partii oraz w badaniach nad militaryzmem. Interesująco omawiano sprawę liberalizmu oraz kompleks zagadnień dotyczących faszyzmu. Wszystkie te zagadnienia, jak i problematyka porównań międzynarodowych i nowoczesnych technik badania burżuazyjnych partii politycznych — nie mogły być z natury rzeczy wyczerpująco czy choćby równomiernie potraktowane w obradach konferencji. Dalsze dyskusje będą tym cenniejsze, że postulat międzynarodowych porównań jest w dziedzinie badania ruchów politycznych całkowicie uzasadniony.

Tadeusz Jędruszczak